

Jørgen Goul Andersen:

Indledning

Det danske partisystem har gennemlevet mange svære rystelser og gennemgribende forandringer i 70'erne. Efter en række valg med øgende forskydninger mellem partiernes stemmetal allerede fra midten af 60'erne sprængtes det gamle partisystem i 1973, hvor Socialdemokratiet opnåede sin laveste stemmeandel i et halvt århundrede og antallet af repræsenterede partier i Folketinget fordobledes. De vanskelige og ustabile samarbejdsrelationer, der fulgte heraf, resulterede i hyppige valg, som til trods for de korte tidsintervaller alle gav betydelige vælgerforskydninger.

Sideløbende med disse urolige parlamentariske forhold og den ustabile vælgertilslutning mindskedes partiernes medlemstal, samtidig med at nye artikulationsformer - "græsrodsbevægelserne" - voksede i styrke og blev en stadig vigtigere kanal for folkelig politisk deltagelse og indflydelse.

Efterhånden - og navnlig efter 1977-valget - synes der dog at have udkrystalliseret sig et meget mere stabilt partisystem, der blandt andet adskiller sig fra det gamle ved antallet af partier og fortsat ret store forskydninger fra valg til valg. Til gengæld synes det traditionelle styrkeforhold mellem en række af de vigtigste partier og partigrupper - specielt fordelingen mellem arbejderpartier og borgerlige partier - genoprettet. Også Fremskridtspartiets vælgertilslutning har været relativt stabil gennem hele perioden. Bag disse bruttotal ligger der imidlertid betydelige vælgermæssige forandringer.

Dette temanummer af POLITICA behandler i 3 artikler forskellige aspekter af partisystemets forandringer i 70'erne. De to første artikler centrerer sig om udviklingen hos vælgerne - på grundlag af interviewundersøgelser - medens den sidste forsøger mere generelt at indkredse "partiernes krise" og baggrunden herfor. Til trods for de grundlæggende forskelligheder i problemstillinger og perspektiver har alle tre artikler dog det samme centrale tema: Ændringerne

i forholdet mellem klasse og parti i 70'erne.

Den første artikel, Jørgen Goul Andersen og Ingemar Glans, "Sociale klasser og partivalg i 70'erne" giver en generel oversigt over de partipolitiske skillelinjer mellem og inden for klasserne ved folketingsvalgene 1971, 1977 og 1979. Artiklen søger dels at lokalisere "hovedbastionerne" for tilslutningen til arbejdspartierne, venstrefløjspartierne og Fremskridtspartiet, dels at analysere udviklingen i klassernes partivalg og i den forbindelse trække nogle tråde til den øvrige samfundsudvikling, specielt den økonomiske krise og krisepolitikken.

Det vises indledningsvis, at klassefaktorens forklaringskraft i forbindelse med variationerne i partivalget fortsat er stor, selv om den er aftaget i løbet af 70'erne. Hovedperspektivet ligger i nærmere at beskrive og tentativt forklare ændringerne i de enkelte klassers partivalg i et makroperspektiv, idet klasserne opfattes som reale størrelser, ikke blot analytiske kategorier. Den mest påfaldende udvikling i 70'erne er den politiske tilnærmelse mellem arbejderklassen og mellemlagene til dels i kraft af en højredrejning i arbejderklassen, men navnlig på grund af mellemlagenes radikalisering.

Det viser sig, at denne radikalisering primært har fundet sted hos de offentligt ansatte, specielt inden for offentlig service, hvorfor udviklingen i højere grad må tilskrives de politiske beslutninger vedrørende offentligt ansattes lønudvikling og den offentlige sektors udbygning, end en generel tendens til proletarisering af mellemlagene. Videre er det navnlig kvinderne inden for mellemlagene, samt de højtuddannede, der har bevæget sig mod venstre.

Den næste artikel, Ole Borres "Den ustabile ligevægt", viser langtidstendensen til øgede forskydninger i partiernes styrkeforhold fra valg til valg og påpeger, at tilsvarende tendenser gør sig gældende i de øvrige skandinaviske lande. Samtidig er der dog for de vigtigste partier/partigrupper en tendens til, at tilslutningen svinger omkring en vis langtidsandel.

Medens det i Danmark tidligere ikke mindst var klassestrukturen, der sikrede denne langtidsfordeling mellem partierne, er artiklens hovedtese, at det i stigende grad bliver ideologiske overensstemmelser, der knytter parti og vælger sammen, mens det klassebestemte partivalg aftager i betydning. Dette betyder ikke, at klassetilhørs-

forhold og holdninger er uafhængige af hinanden, men at det i tilfælde af uoverensstemmelse mellem klasse og ideologi i stigende grad er sidstnævnte, der afgør partivalget. Som forklaring på denne udvikling henvises blandt andet til det øgede antal politiske stridsspørgsmål, til hvilke et entydigt klassestandpunkt ikke lader sig formulere.

Denne opløsning af forholdet mellem klasse og parti er også det centrale tema for Johannes Andersens artikel, der imidlertid fokuserer på partiernes adfærd og søger nærmere at indkredse "De politiske partiers krise" og baggrunden herfor. Artiklen ser ikke alene en krise i de mange partier, de ustabile samarbejdsrelationer og vanskeligheden med at udforme og legitimere en krisepolitik, men også i partiernes svækkede tilknytning til bestemte klassers interesser. Sidstnævnte udvikling søges primært forklaret med en forskydning af magten fra partierne til administrationen, der blandt andet skyldes væksten i statens aktiviteter. Ændringerne i klassestrukturen og her specielt væksten i mellemlagene, hvis politiske tilhørsforhold er mere ubestemt end de "gamle" klassers, anføres som en anden vigtig forklaring. Endelig henvises til mediernes indflydelse på partiernes politiske agitation.

Resultatet heraf ser Johannes Andersen i opkomsten af en ny partitype, "de centralstyrede massepartier", hvis rolle primært er legitimerende i forhold til den førte politik. Deres klasse-mæssige tilknytning er ubestemt, og vælgertilslutningen ustabil og bestemt af relativt mindre væsentlige spørgsmål i den politiske debat.

Partisystemet er i opbrud, og dette nummers artikler beskriver, hvordan og giver et bud på hvorfor.

Men partisystemet er også stabilt - set i forhold til de markante ændringer det danske samfund er undergået gennem 70'erne, kan man undre sig over, at der ikke er sket et sammenbrud.

80'ernes krisetendenser vil sætte partisystemet på en ny og alvorlig prøve, der vil vise, hvor stabilt opbruddet er.